

УДК 378.14 +373.291

Янкович Олександра Іванівна

доктор педагогічних наук, професор
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна
Куявсько-Поморська вища школа, м. Бидгощ, Польща
ORCID ID 0000-0003-4253-5954
yankov@tntpu.edu.ua

Біницька Катерина Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна
ORCID ID 0000-0002-2111-5275
rjn.yz87@gmail.com

Очеретний Володимир Олександрович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна
ORCID ID 0000-0002-8890-3655
ocheretnyy.vo@gmail.com

Кузьма Ірина Ігорівна

кандидат педагогічних наук
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Тернопіль, Україна
ORCID ID 0000-0002-1219-8216
iryna.ihorivna.kuzma@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДІАОСВІТИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. У статті здійснено порівняльний аналіз форм, методів, засобів підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах України й Польщі до реалізації медіаосвіти для дітей та їхніх батьків. Відображено надбання польських вищих освітніх закладів: студіювання навчальних курсів «Медіапедагогіка», «Медіа в освіті», основними формами навчання яких є лекційні, практичні заняття, конwersації, майстер-класи; методами – інтерактивні, проектні, демонстрації фільмів з формування медіаграмотності; аналіз медійної продукції для дошкілля. Висвітлено досягнення української педагогічної науки, зокрема розробка комплексу професійно зорієнтованих технологій формування готовності майбутніх вихователів до використання засобів медіаосвіти. Акцентовано увагу на діяльності Академії української преси у формуванні готовності вихователів, викладачів університетів до медіаосвіти, зокрема організації літніх шкіл та виданні необхідної літератури. Запропоновано авторське трактування поняття «медіаосвіта в закладі дошкільної освіти». Наведено результати експериментальних досліджень у Польщі й Україні. Доведено необхідність забезпечення системного характеру медіаосвіти. Обґрунтовано можливості використання позитивних ідей в галузі медіаосвіти в закладах вищої та дошкільної освіти: наскрізний характер вивчення в університетах тем із формування медіаграмотності дошкільників; розробка дидактико-методичного забезпечення медіаосвіти; проведення майстер-класів на медійні теми у дошкіллі. Визначено шляхи попередження медійних загроз для дітей через організацію батьківської медіаосвіти, поліпшення підготовки до її проведення. Наголошено на необхідності разом із сучасними використовувати традиційні медіазасоби, а саме: книги, дитячу пресу. Показано доцільність вивчення досвіду вітчизняних та зарубіжних закладів дошкільної освіти, що втілюють індивідуально розроблені медіаосвітні програми для дітей. Акцентовано увагу на програмі «Дошкільник у світі медіа».

Ключові слова: медіаосвіта; медіа грамотність; медіа засіб; медіаосвіта в закладах дошкільної освіти; медіаосвітній урок; заклади дошкільної освіти України й Польщі; майбутні фахівці дошкільної освіти.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Постійне зниження віку, коли дитина вперше контактує із засобами масової комунікації (на сучасному етапі це майже завжди дошкілля), нестримне захоплення гаджетами й девайсами, численні факти виникнення узалежнень від комп'ютерних ігор, віртуального середовища спонукають світову педагогічну спільноту здійснювати рефлексію над проблемами критичного, відповідального, селективного використання новітніх медіа й обґрунтовувати шляхи підготовки майбутніх фахівців до формування медіаграмотності дітей у закладах дошкільної освіти та розвитку медіакультури їхніх батьків. Проте й самі вихователі, зазвичай, відчують нестачу, а то й відсутність медіакомпетентностей.

Отже, виникає необхідність у системній медіаосвіті в закладах вищої освіти й обміні досвідом, що його накопичили зарубіжні університети, передусім Польща, зважаючи на її спільні з Україною історичні корені, географічну близькість, подібність менталітету, легкість подолання мовного бар'єру, значні напрацювання в підготовці польських учителів, вихователів до виховної роботи та реалізації медіаосвіти. Суттєвими досягненнями університетів Польщі є передусім вивчення студентами таких дисциплін, як «Медіапедагогіка», «Медіа в освіті», а також ґрунтовний аналіз майбутніми фахівцями розробленого на веб-порталі «Медіаосвіта» (Edukacja Medialna) навчально-методичного забезпечення. Проте в контексті зазначеної проблеми в польській педагогічній теорії й практиці накопичено не лише позитивний досвід. Потребують переосмислення зміст медіаосвітніх уроків для дошкільнят, а також результати медіаосвіти, що реалізується в сусідній державі.

Здобутки існують також у фаховій підготовці майбутніх вихователів в Україні: обґрунтовано діагностичний інструментарій сформованості їх готовності до використання медіаосвітніх засобів; розроблено технології, спрямовані на критичне використання медійної продукції, переосмислюється доцільність використання різноманітних медіазасобів у роботі з дітьми. Проте, як і в Польщі залишається чимало невирішених питань. Аналіз наукових та навчально-методичних джерел засвідчує, що формування медіаграмотності в жодній освітній галузі не є настільки суперечливим і неоднозначним процесом, як у дошкільній. Окрім того, на сьогодні не створено загальноприйнятого понятійно-категоріального тезаурусу щодо трактування понять «медіаосвіта», «медіаграмотність», зокрема й у закладі дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття «медіаосвіта» тлумачиться в працях Р. Бабій, Ю. Беднарека, О. Волошенюк, В. Іванова, Г. Онкович, Б. Потятинника, О. Шкоби, С. Шумаєвої та ін. На думку науковців, медіаосвіта це: напрям у педагогіці, спрямований на вивчення закономірностей масової комунікації (Г. Онкович); практика підготовки дитини до ефективної взаємодії з новітніми технічними засобами (О. Волошенюк, В. Іванов); науково-освітня сфера діяльності, метою якої є допомога індивідові сформуванню психологічного захисту від маніпуляції з боку мас-медіа і розвинути інформаційну культуру (Б. Потятинник). Аналіз підходів учених до визначення понять, основних термінів Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, власні наукові пошуки дають змогу трактувати медіаосвіту в закладах дошкільної освіти як частину освітнього процесу, якому притаманна трикомпонентна структура (навчання про медіа, навчання й виховання через медіа та для медіа), що реалізується завдяки партнерству вихователів, батьків і дітей, передбачає формування вміння критичного, свідомого, відповідального сприймання інформації в усіх учасників партнерської взаємодії.

Проблеми медіаосвіти дітей дошкільного віку є предметом досліджень українських учених, а саме: Н. Ашиток, Н. Гавриш, О. Качури, К. Крутий,

О. Полєвикової, О. Соцької та ін., а також польських науковців: Е. Бжищ, А. Бонк, П. Джевецького, А. Огоновської, А. Сугер-Шереги та ін. Окремі аспекти підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до медіаосвіти в Польщі висвітлені в працях українських дослідників К. Біницької, І. Кузьми, О. Олійник тощо.

Провідною ідеєю зарубіжних праць є формування в дошкільника вміння безпечного й селективного використання сучасних медіа. Проте наголошується також на їхньому значенні як інструмента забави й розваг.

Українські вчені, зазвичай, вказують на позитивні функції сучасних медіа в дошкільній освіті, як-от: дидактична, виховна, діагностична, розважальна тощо. При цьому висловлюється стурбованість втратою інтересу до традиційних медіазасобів: книжки, дитяча преса, які недостатньо використовуються для морального виховання дошкільнят.

Н. Ашиток, аналізуючи художню літературу як медіазасіб, з'ясувала, що «фольклор є своєрідною школою соціального досвіду, унікальним засобом для передачі народної мудрості і виховання дітей на ранньому етапі їх розвитку» [1, с. 8]. Науковець рекомендує ознайомлення дошкільнят із художньою літературою починати з народної творчості (приказок, загадок, пісень, забавлянок, народних казок тощо).

Нечисленними є праці, у яких переконливо відображено загрози медіа для розвитку дитини та шляхи, як їх уникнути. Зокрема, К. Крутій, аналізуючи вплив мультиплікаційних фільмів (найпопулярніший медіапродукт серед малюків та їхніх батьків) на формування дитини, довела необхідність соціального контролю їх ціннісного змісту, адже нерідко вони пропагують антисоціальну поведінку, неповагу, цинізм, жорстокість до людей, дискредитують статус дорослих, спонукають до здійснення протиправних дій тощо [2, с. 87]. Науковець обґрунтувала авторську технологію використання відеосюжетів із мультфільмів як засіб навчання мови і розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників.

Форми, методи й засоби підготовки майбутніх педагогів до реалізації медіаосвіти висвітлені в працях польських дослідників: А. Анджеєвської, Ю. Беднарека, Я. Гайди, А. Лепи, Б. Семенецького, Д. Семенецької, В. Стриковського, М. Танася та ін.; українських авторів: Т. Бешок, Г. Дегтярьової, В. Іванова, В. Кондратюка, А. Литвина, Л. Покроєвої, В. Робака тощо.

Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до медіаосвітньої діяльності в Україні розглядається в працях О. Кравчишиної, К. Крутій тощо. Заслугує на увагу розроблений О. Кравчишиною діагностичний інструментарій оцінювання сформованості готовності майбутнього вихователя до використання засобів медіаосвіти, а також комплексу професійно зорієнтованих технологій формування готовності майбутніх вихователів до використання засобів медіаосвіти [3, с. 3-4]. Проте вони ще не набули широкої практичної реалізації. Автор дійшла висновку, що традиційна система навчання у закладах вищої освіти не забезпечує належного рівня підготовки майбутніх вихователів до здійснення професійної діяльності в умовах інформатизації освіти [3, с. 4]. Для вирішення проблеми формування готовності майбутніх вихователів до реалізації медіаосвіти О. Кравчишина розробила спецкурс «Використання медіазасобів в освітньому процесі ДНЗ» [3, с. 280-291]. Проте, на нашу думку, особливу цінність становлять тексти лекцій, а також методичні розробки занять для дошкільнят, які, на жаль, не опубліковані і не розміщені в додатках.

Студіювання праць українських та польських науковців засвідчує відсутність порівняльного аналізу процесу формування медіаграмотності дітей у дошкільних закладах України й Польщі та підготовки майбутніх вихователів до реалізації медіаосвіти. Не виявлено позитивних ідей накопиченого досвіду, які варто

реалізовувати в освітньому процесі; не висвітлено, як уникнути прорахунків у застосуванні медіа в дошкільній та в умовах закладу вищої освіти.

Таким чином, актуалізується **мета статті** – здійснити порівняльний аналіз форм, методів, засобів підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах України й Польщі до реалізації медіаосвіти для дітей і їх батьків та обґрунтувати можливості використання позитивних ідей у галузі дошкільної освіти й освітньому процесі зарубіжних і вітчизняних університетів.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Для реалізації мети наукової розвідки використовувалися взаємопов'язані і взаємодоповнювальні методи: функціонально-структурний, інтерпретаційно-аналітичний, зіставно-порівняльний аналіз літературних та інформаційних джерел, завдяки якому вивчено досліджувану проблему, виявлено форми, методи, засоби підготовки вихователів до реалізації медіаосвіти й формування медіаграмотності дітей у польській та вітчизняній педагогіці; інтерв'ю з науковцями, що досліджують проблеми медіаосвіти в дошкільній, зокрема українським науковцем К. Крутій, автором Концепції дошкільної медіаосвіти та розробником відповідної моделі, а також польськими вченими А. Анджеєвською, Б. Беднареком щодо підготовки педагогів до медіаосвіти в Польщі; анкетування, опитування (проводилися в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка та Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії серед майбутніх магістрів заочної форми навчання у 2017 р.). Проведено аналіз усних відповідей і письмових робіт майбутніх вихователів у Куявсько-Поморській вищій школі (м. Бидгощ) у 2017 р. під час вивчення ними дисципліни «Медіа в освіті» (автор програми й змістового наповнення лекційного курсу – О. Янкович).

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Виклад основного матеріалу. Польща є тією країною, у якій протягом останніх десятиріч інтенсивно розвивається медіаосвіта й проводяться системні дослідження щодо використання дітьми й молоддю нових медіа. Зокрема, науковці з'ясували, що 64% дітей віком від 6 місяців до 6,5 років (опитувалися батьки цих дітей) використовують мобільні пристрої, причому 25% із них – щоденно [4, с. 7]. 26% дітей зазначеної вікової категорії мають власні мобільні пристрої; вражає те, що 13% цих дітей досягли не більше 2-х років [4, с. 8]. 79% дітей дивляться фільми, а 62% – грають на смартфоні або планшеті. 63% дітей бавляться цими пристроями без конкретної мети. 69% батьків дозволяють дітям користуватися мобільними пристроями, якщо мають термінові справи. 49% батьків використовують їх як засіб заохочення дітей (дослідження проведено в червні-липні 2015 р.) [4, с. 7]. Цієї інформації (є ще й інші вражаючі цифри) достатньо, щоб задуматися й зробити висновки щодо необхідності системної медіаосвіти вже в закладі дошкільної освіти, а також щодо підготовки фахівців до формування медіаграмотної дитини.

Зважаючи на актуальність проблем медіаосвіти, в університетах Польщі майбутні педагоги вивчають дисципліни «Медіа в освіті», «Медіапедагогіка» тощо. Їх основні завдання: сформулювати поняття «медіа», «мультимедіа», «засоби масової комунікації», «медіаосвіта», «маніпуляція», «інформаційне суспільство» тощо; дізнатися, які функції виконують медіа в освіті, які загрози існують для дитини під час використання медіа і

як їх попередити; як сформувати вміння свідомого, критичного, відповідального використання інформації в батьків та як навчити цьому дітей.

Під час засвоєння цих курсів студенти знайомляться з медійними та інформаційними компетенціями дошкільників та учнів молодшого шкільного віку (на відміну від України, у Польщі не відокремлюється підготовка вихователів та вчителів початкової школи; майбутні фахівці навчаються за спеціальністю «Дошкільна й початкова освіта»). Аналіз дискурсивних есе студентів Куявсько-Поморської вищої школи (м. Бидгощ, Польща) засвідчує, що такі курси є корисним для них не лише як для майбутніх фахівців, але також (або й передусім) як для батьків.

Вивчення підготовки майбутніх фахівців до медіаосвіти в Польщі дає змогу зробити висновок, що запровадження нової дисципліни лише частково вирішує складну суспільну та освітню проблему. Очевидно, доцільно, щоб медіаосвіта набула системного характеру, а медіаосвітні теми були наскрізними і розглядалися під час вивчення педагогічних, психологічних та методичних дисциплін.

Необхідно акцентувати увагу, що в Польщі ґрунтовно розроблено методичне забезпечення медіаосвіти, зокрема й для дошкільнят та учнів 1-3 класів. Відповідно до Каталогу медійних та інформаційних компетенцій, визначених у рамках проекту «Цифрове майбутнє», на веб-порталі «Медіаосвіта» (Edukacja Medialna) розміщені методичні розробки медіаосвітніх уроків відповідно до напрямів: використання інформації, взаємини й спілкування в медійному середовищі, мова медіа, креативне використання медіа, етика й цінності, правові й економічні аспекти використання медіа [5]. Під час цих уроків дошкільники засвоюють, що є багато джерел інформації; вчать вибирати джерело інформації відповідно до потреби; намагаються знайти інше джерело інформації, ніж від дорослого; усвідомлюють, що інформація може бути правдивою і неправдивою; формулюють прості запитання, щоб переконатися у достовірності інформації; дізнаються, до кого звертатися, щоб перевірити правдивість інформації, отже, намагаються критично ставитися до інформації [6, с. 222].

Проте варто зазначити, що зміст окремих запропонованих медіаосвітніх уроків є суперечливим. Наприклад, один з інформаційних додатків містить відомості стосовно складних для сприйняття дітей термінів, зокрема «текст культури». Постає питання, чи варто дошкільникам вивчати такі абстрактні теоретичні поняття. Дискусійними є запропоновані на веб-порталі методи формування в дітей критичного мислення, зважаючи на те, що дитина в дошкільлі живе в світі казки, у якій переплітаються вигадки, фантазії. Навряд, чи результатом такого уроку може стати через вікові психологічні особливості володіння дошкільниками критичним підходом до інформації, як це передбачають автори.

Питання медіаосвіти в Польщі висвітлені також у художніх та навчальних фільмах з циклу «Медіа в освіті». Видаються книги, посібники для вихователів, батьків, майбутніх педагогів, які містять інформацію про загрози для життя й розвитку дитини та способи їх попередження [7]. Вивчається досвід родинної медіаосвіти та реалізації спеціально розроблених програм, наприклад, «Дошкільня у світі медіа» [8, с. 153]. Для педагогів та майбутніх вихователів проводяться практичні заняття на теми медіаосвіти дошкільників та публікуються розробки різноманітних майстер-класів [9].

Однак, незважаючи на проведену роботу, у польському суспільстві залишаються гострі проблеми (залежність дітей і молоді від віртуального світу, агресія й насильство, спочнсорство, втягування до сект через мережу Інтернет тощо). Про те, що вони не вирішені й досі, можна довідатися з численних наукових та науково-популярних видань, інтерв'ю з науковцями.

Аналізуючи здобутки підготовки педагогів до медіаосвіти дітей, професор Академії спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (м. Варшава) Ю. Беднарек

наголосив, що студенти створюють проекти, невеликі фільми, у яких відображені правові аспекти діяльності в Інтернеті, зокрема дотримання законодавства під час анонімного спілкування, створення медійних продуктів. Згодом відбувається обговорення змісту таких фільмів. Проводяться ґрунтовні наукові дослідження щодо впливу сучасних медіа на рівень тривожності, агресії дітей дошкільного віку.

А. Анджесвська в інтерв'ю та працях наголошує, що залежність від комп'ютерних ігор, Інтернету є частим явищем серед молоді, яке легше попередити, ніж вилікувати. Фахівців, які допомагають звільнитися від такої залежності, мало. Отож найпоширеніші небезпеки сучасних медіа для дітей та молоді А. Анджесвська та Ю. Беднарєк детально описали в науково-популярних та наукових виданнях [10], [11].

Отже, у польських університетах накопичені суттєві досягнення з підготовки педагогів до реалізації медіаосвіти: ґрунтовно розроблене навчально-методичне забезпечення, яке є доступним для кожного охочого його використати. Під час вивчення дисциплін «Медіапедагогіка», «Медіа в освіті», що добре забезпечені методично численними посібниками, реалізуються як основні форми навчання лекційні, практичні заняття, конversaції, майстер-класи з використанням інтерактивних (metody aktywizujące), проектних методів. В університетах студенти створюють фільми на актуальні теми, пов'язані з мораллю і правом в Інтернеті, проводяться наукові дослідження. І якщо все ж таки медіазагрози продовжують існувати, кількість узалежнених від віртуального світу зростає, то причини цього полягають у ранньому залученні дітей до новітньої техніки, що засвідчують статистичні дані інформатизації помешкань, де проживають родини (часом один член сім'ї має кілька комп'ютерів та смартфонів). Іншими причинами є недостатність уваги батьків до дитини через професійні обов'язки й кар'єру, сімейні проблеми, зокрема відсутність родинних традицій, недостатній рівень медіаосвітніх компетенцій педагогів і батьків тощо.

В Україні також розвивається медіаосвіта, особливо в останні роки, що, зокрема, пов'язано з інформаційними війнами, які переростають у гібридні. У 2001 р. заснована Академія української преси, яка видає літературу й організовує літні школи з медіаосвіти та медіаграмотності для вчителів, вихователів та викладачів університетів. Занепокоєність суспільства впливом медіа на дітей та молодь зумовила створення Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція), яка була схвалена у 2010 р. У ній наголошується на особливостях дошкільної медіаосвіти, яка є принципово інтегрованою і спрямована на збалансований естетичний та інтелектуальний розвиток особистості дитини (включаючи різні форми інтелекту: емоційного, соціального й практичного), забезпечує її захист від агресивного медіасередовища (зокрема й від спаму, невідповідних віковим можливостям психіки дитини інформаційних впливів у продукції, що містить елементи насильства, жахів, еротики), уміння орієнтуватись, обирати і використовувати адаптовану відповідно до вікових норм медіапродукцію [12].

Отже, є документ, який пояснює сутність основних термінів та визначає форми дошкільної медіаосвіти. Проте його змісту не приділяють належної уваги ні майбутні фахівці дошкільної освіти, ні вихователі. Спеціального курсу з медіаосвіти в навчальних планах університетів немає, а окремі теми з медіаосвіти ще не достатньо представлені під час вивчення фахових дисциплін. Однією з причин є те, що в Україні майже немає розробленого медіадидактичного забезпечення освітнього процесу, який мав би використовуватися на заняттях та під час педагогічних практик.

Для виявлення рівня підготовленості майбутніх фахівців дошкільної освіти до реалізації медіаосвіти проводилось анкетування магістрантів (заочна форма навчання) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії на початку навчання в магістратурі.

В анкетуванні взяли участь 110 майбутніх фахівців. З них 97 (88,2%) є працівниками дошкільних закладів.

Лише два магістранти з анкетованих відповіли, що вони ознайомлені з Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні. Інші 108 – ні.

На запитання «Що Ви розумієте під медіаосвітою та медіаграмотністю?» 56 магістрантів (50,9%) відповіли «Не знаю (не задумувалася)». Інші респонденти, хоча й намагалися відповісти, але здебільшого або звужували значення терміна, або відповідали неправильно. Зокрема, 43 магістранти зазначили, що це освіта за допомогою радіо, телебачення або з використанням комп'ютерних технологій, медіатехніки; знання про різні медіазасоби; усі галузі освіти, втілені в одному проекті. А медіаграмотність – це вміння правильно скористатися новітніми засобами та вміння самостійно шукати матеріал для саморозвитку. Ще 11 магістрантів зуміли скористатися мережею Інтернет, що є на мобільному телефоні, й переписали визначення, що стало зрозуміло з дослівного цитування (це частина освітнього процесу (напряму освіти), спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа). Тим самим магістранти продемонстрували, що володіють уміннями пошуку інформації, отже, для них притаманний певний рівень сформованості медіаграмотності.

Переважна більшість анкетованих (89 зі 110, що брали участь в експерименті) вважає, що варто формувати медіаграмотність у дітей старшого дошкільного віку; лише 9 заперечують таку необхідність, оскільки діти й так багато часу проводять за комп'ютерами; 12 – не змогли відповісти. Отже, 9 магістрантів переконані, що формувати медіаграмотність – це навчати працювати з комп'ютерною технікою. Аспект критичного, відповідального сприймання інформації недооцінюється, як і попередження загроз сучасних медіа на розвиток дитини.

106 магістрантів (96,4%) усвідомлюють необхідність і важливість медіаосвіти в дошкільлі. Лише 4 респонденти, що становить 3,6% опитаних, відповіли, що не хочуть детальніше ознайомитися з проблемами формування медіаграмотності в закладі дошкільної освіти.

На запитання «Чи формуєте в дітей критичне мислення; які форми, методи, прийоми для цього використовуєте?» 47 магістрантів (42,7% від опитаних або 48,5% з тих, хто працює в закладі дошкільної освіти) відповіли, що ні. Проте 63 магістранти (57,3%) вважають, що формують, проводячи бесіди, даючи проблемні завдання.

83 респонденти (75,5%, або 85,6% від тих, які працюють у закладах дошкільної освіти) відповіли, що не проводять роботу з батьками щодо формування медіаграмотності. Лише 27 магістрантів (24,5%) здійснюють таку діяльність. Це бесіди про медіапродукцію, яку переглядають діти, а також про роль комп'ютера, мобільного телефона в житті дитини.

Таким чином, незважаючи на популярність термінів «медіаосвіта», «медіаграмотність», магістранти закладу вищої освіти, які водночас є працівниками дошкільних закладів, не знають чітко, що ці терміни означають, і асоціюють їх із комп'ютерною технікою та інформаційними технологіями, не пов'язуючи з критичним відповідальним сприйманням інформації. Проте всі опитані фахівці дошкільної освіти проявляють інтерес до проблем медіаосвіти й охоче обирають медіаосвітні дисципліни в університетах, братимуть участь у лекціях та семінарських заняттях на ці актуальні теми.

Необхідність вивчення медіаосвіти в закладах вищої освіти пояснюється також і тим, що вихователі часто не знають вимог щодо використання сучасних медіа в освітньому процесі. Зокрема, мультимедійні презентації, фільми фахівці рекомендують застосовувати лише тоді, коли події чи явища віддалені в просторі або часі,

здійснюються на мікроскопічному рівні або їх споглядання є шкідливим для здоров'я дитини. Проте захоплення комп'ютерами призводить до того, що часто на екрані демонструється те, до чого можна доторкнутися, тобто те, що нас оточує.

Безперечно, суперечливим, неоднозначно сприйнятим може бути уривок методичної розробки одного із занять для ознайомлення дітей старшої вікової групи із сезонними змінами в природі на тему «Весна. Травень». Попередньо дітям запропоновано згадати, які зміни вони спостерігали в доквіллі, та проаналізували календар природи. Під час заняття передбачено безпосередню роботу дітей за комп'ютерами (по 1 дитині за одним комп'ютером). Розповідь вихователя про весну, чим вона багата, супроводжується розглядом заставки на екрані із зображенням весняного пейзажу. Вихователь визначає завдання «Опишіть картину» й запитує: «Що вам у ній подобається?», «Визначте, яка весна: рання чи пізня»; при демонстрації двох картинок «Чим відрізняється пізня весна від ранньої?» [13, с. 157].

Аналіз цього заняття засвідчує, що воно має багато плюсів: використання дидактичних ігор, фізкультурних хвилинок, відгадування загадок, реалізація інтерактивних методів, дотримання санітарно-гігієнічних вимог. Однак заставки на екрані із зображенням того, що можна спостерігати в природі, сприймаються неоднозначно. Вважаємо, що необхідно критично переглянути доцільність роботи дошкільників за комп'ютером, натомість більше пропагувати батьківську медіаосвіту: «звернення до традицій (материнський фольклор – колискові, спільні побутові практики (загальносімейні сніданки, обіди, вечери тощо); активний тілесний пошук орієнтації в просторі через спілкування з матір'ю; жорстке обмеження контакту дитини з екраном» [13, с. 159].

Якщо для майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл розроблено спеціальні курси за вибором «Медіаосвіта в школі», написано велику кількість навчально-методичної та науково-популярної літератури, то, на жаль, для фахівців дошкільної освіти такі розробки є поодинокими. На сьогодні не написано жодного посібника, у якому були б зібрані матеріали для батьківських зборів на теми формування медіаграмотності, запропоновані розробки медіаосвітніх уроків для дошкільників, здійснений аналіз сучасних мультфільмів, розміщені оповідання й казки, де герої є прикладами для наслідування (проте така робота вже розпочата в Тернопільському національному університеті імені Володимира Гнатюка та Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії).

Потребують ґрунтовнішого висвітлення загрози сучасних медіа для дитини, на що постійно звертає увагу в публікаціях та інтерв'ю професор дошкільної освіти К. Крутій. Науковець зазначає, що мобільні додатки, електронні книги й планшети не приносять ніякої користі для дітей, які не досягли двох із половиною років, а найкраще електронні пристрої освоювати разом із батьками. Навіть в освітніх цілях пряме спілкування з батьками вчені визнали найефективнішим методом навчання. Використання ж електронних пристроїв є шкідливим для малюків, оскільки не дає дітям розвивати м'язи пальців і кистей, необхідні для письма, а без таких моторно-рухових навичок потім набагато складніше освоювати математику та інші предмети. Активне використання девайсів і гаджетів у ранньому дитинстві заважає розвитку емпатії (уміння співчувати), навичок спілкування та спільного вирішення проблем: діти зазвичай навчаються цього під час ігор і вільного спілкування з друзями.

Доцільно наголосити, що співробітники гігантів Силіконової долини (Google, Apple, Yahoo, Hewlett-Packard тощо) вибирають для своїх дітей школи, де немає комп'ютерів. Такі заклади освіти мають дуже простий старомодний вигляд: дошки з кольоровою крейдою, книжкові полиці з енциклопедіями, дерев'яні парти із зошитами та олівцями. І немає жодного комп'ютера, жодного екрана. Більше того, використання

гаджетів не захочується вдома. Багато уваги приділяється розвитку дрібної моторики: в'язання, ознайомлення з предметами на дотик.

Аналіз теорії та практики освітнього процесу в закладах дошкільної освіти засвідчує, що все рідше використовуються дитячі книжечки, журнали, газети як засоби медіаосвіти. Натомість увага акцентується на формуванні комп'ютерної грамотності дошкільників, що сприймається батьками та педагогами вкрай неоднозначно. І ця проблема є спільною як для України, так і для Польщі. Проте ні в кого не виникає сумніву, що ігри, забави на свіжому повітрі, захоплення танцями, музикою, малюнком, макраме, вишивкою, фізкультурними вправами, залучення до праці на присадибній ділянці визнані найефективнішими способами попередження медіазагроз.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У підготовці майбутніх фахівців в університетах України й Польщі до реалізації медіаосвіти в закладах дошкільної освіти є спільні риси. Зокрема у структурі медіаосвіти виділено три компоненти: навчання про медіа; навчання й виховання через медіа та для медіа. В освітньому процесі університетів, де навчаються майбутні вихователі, виражені всі ці складові, проте домінують навчання через новітні медіа та навчання для медіа, що передбачає створення медійних продуктів зазвичай із використанням комп'ютерної техніки. На жаль, і в Україні, і в Польщі медіаосвіта дошкільнят, як і підготовка майбутніх фахівців до її реалізації, не набули системного характеру. Чимало питань, пов'язаних із використанням новітніх медіа, трактуються неоднозначно й суперечливо.

У підготовці до медіаосвіти в університетах України й Польщі існують також відмінні риси. У Польщі вивчаються навчальні курси «Медіапедагогіка», «Медіа в освіті», основними формами засвоєння яких є лекційні, практичні заняття, конwersації, майстер-класи. Реалізуються інтерактивні (*metody aktywizujące*), проектні методи навчання, демонстрації фільмів. В українських університетах в навчальних планах немає спеціальних дисциплін, спрямованих на формування медіаграмотності дошкільнят; деякі питання медіаосвіти розглядаються в педагогічних та інформаційно-технологічних курсах. Окрім того, необхідно визнати, що в Польщі ґрунтовніше, ніж в Україні, розроблене дидактико-методичне забезпечення медіаосвіти в закладах дошкільної освіти. Публікуються сценарії майстер-класів на медійні теми в дошкіллі.

У перспективі вважаємо, що залучення дітей дошкільного віку до різноманітної ігрової, мистецької, трудової, фізкультурно-оздоровчої, туристичної діяльності, посилення традицій родинного виховання, упровадження родинної медіаосвіти стануть найкращими формами й засобами попередження медійних загроз. У підготовці фахівців важливу роль виконуватиме вивчення досвіду вітчизняних та зарубіжних закладів дошкільної освіти, що розробляють інновації щодо формування медіаграмотності батьків, втілюють індивідуально-розроблені програми, як наприклад «Дошкільник у світі медіа»; проведення майстер-класів з участю фахівців дошкільної освіти різних країн на медійні теми в дошкіллі.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні проблем батьківської медіаосвіти країн Східної Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Н. Ашиток, "Формування морально-ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку на матеріалі дитячої літератури" *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка», № 5/37, с. 5-11. 2017.*

- [2] К. Л. Крутій, "Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників", *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*, № 3, с. 85-90, 2013.
- [3] О. О. Кравчишина, "Формування готовності майбутніх вихователів до використання засобів медіаосвіти в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів" дис. канд. пед. наук, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Старобільськ, 2018.
- [4] *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego, Mama Tata Tablet*, [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.mamatatatablet.pl/pliki/uploads/2015/11/Korzystanie_z_urzadzen_mobilnych_raport_final.pdf. Дата звернення: 30.04.2018.
- [5] *Lekcji edukacji medialnej* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje>. Дата звернення: 30.04.2018.
- [6] І. І. Кузьма, "Формування морально-етичних цінностей дітей старшого дошкільного віку в процесі реалізації медіаосвіти", *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*, № 6/38, с. 219-228. 2018.
- [7] *Bezpieczne media : poradnik dla rodziców* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.orange.pl/ocp-http/PL/Binary2/1997625/4091136245.pdf>. Дата звернення: 04.2018.
- [8] E. Brzyszc, „Kształcenie kompetencji medialnych u dzieci w wieku przedszkolnym», *Państwo i Społeczeństwo*, nr 3. (XVII), 2017, s. 151-159.
- [9] P. Drzewiecki, «Warsztaty edukacji medialnej dla dzieci w wieku przedszkolnym» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://presscafe.eu/wp-content/uploads/2018/04/Warsztaty-EM-w-przedszkolu.pdf> Дата звернення: 30.04.2018.
- [10] A. Andrzejewska, *Dzieci i młodzież w sieci zagrożenia realnych i wirtualnych : aspekty teoretyczne i empiryczne*, Warszawa, Difin SA, 2014.
- [11] J. Bednarek, *Multimedialne kształcenie ustawiczne nauczycieli : teoria, badania, praktyka*. Warszawa, Wyd-wo Wyższej Szkoły pedagogicznej, 2010.
- [12] *Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція)* [Електронний ресурс]. Доступно: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprovsvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_u_kraini_nova_redaktsiya. Дата звернення: 28.04.2018.
- [13] О. П. Соцька, "Передумови реалізації медіа-простору сучасного дошкільця", *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, Ч. I, № 13 (272), с. 154-164. 2013.

Матеріал надійшов до редакції 07.05.2018 р.

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В УНИВЕРСИТЕТАХ УКРАИНЫ И ПОЛЬШИ К РЕАЛИЗАЦИИ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ

Янкович Александра Ивановна

доктор педагогических наук, профессор

Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка,

г. Тернополь, Украина

Куявско-Поморская высшая школа, г. Быдгощ, Польша

ORCID ID 0000-0003-4253-5954

yankov@tntpu.edu.ua

Биницкая Екатерина Николаевна

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики

Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия, г. Хмельницкий, Украина

ORCID ID 0000-0002-2111-5275

rjn.yz87@gmail.com

Очеретный Владимир Александрович

кандидат педагогических наук, доцент кафедры естественно-математических дисциплин

Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия, г. Хмельницкий, Украина

ORCID ID 0000-0002-8890-3655

ocheretyu.vo@gmail.com

Кузьма Ирина Игоревна

кандидат педагогических наук

Тернопольский областной коммунальный институт последипломного педагогического образования,
г. Тернополь, Украина

ORCID ID 0000-0002-1219-8216

iryna.ihorivna.kuzma@gmail.com

Аннотация. В статье осуществлен сравнительный анализ форм, методов, средств подготовки будущих специалистов дошкольного образования в университетах Украины и Польши к реализации медиаобразования среди детей и их родителей. Отражено преимущества польских высших образовательных учреждений: штудирование учебных курсов «Медиапедагогика», «Медиа в образовании», основными формами изучения которых являются лекционные, практические занятия, конверсации, мастер-классы; методами – интерактивные, проектные, демонстрации фильмов по формированию медиаграмотности; анализ медиапродукции для дошкольников. Освещено достижения украинской педагогической науки, в частности разработка комплекса профессионально ориентированных технологий формирования готовности воспитателей к использованию медиаобразовательных средств. Акцентируется внимание на деятельности Академии украинской прессы в формировании готовности воспитателей, преподавателей университетов к медиаобразованию, в частности организации летних школ и издании необходимой литературы. Предложена авторская трактовка понятия «медиаобразование в заведении дошкольного образования». Приведены результаты экспериментальных исследований в Польше и Украине. Доказана необходимость обеспечения системного характера медиаобразования. Обоснованы возможности использования позитивных идей в отрасли медиаобразования в заведениях высшего и дошкольного образования: сквозной характер изучения тем из формирования медиаграмотности дошкольников; разработка дидактико-методического обеспечения медиаобразования; проведение мастер-классов на медиаматерику. Определены пути предупреждения медиальных угроз для детей через организацию родительского медиаобразования, улучшение подготовки, к ее проведению. Отмечено необходимость вместе с современными использовать традиционные медиасредства, а именно: книги, детскую прессу. Показана целесообразность изучения опыта отечественных и зарубежных заведений дошкольного образования, которые воплощают индивидуально разработанные медиаобразовательные программы для детей. Акцентируется внимание на программе «Дошкольник в мире медиа».

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность; медиасредство; медиаобразование в учреждениях дошкольного образования; медиаобразовательный урок; учреждения дошкольного образования Украины и Польши; будущие специалисты дошкольного образования.

PREPARATION OF THE FUTURE SPECIALISTS AT UNIVERSITIES OF UKRAINE AND POLAND TO REALIZATION OF MEDIA EDUCATION FOR PRE- SCHOOLERS

Oleksandra I. Yankovych

Doctor of Pedagogical Sciences, professor

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Kujawy and Pomorze University in Bydgoszcz, Bydgoszcz, Poland

ORCID ID 0000-0003-4253-5954

*yankov@tnpu.edu.ua***Kateryna M. Binytska**

PhD of Pedagogical Sciences, associate professor, assistant professor of the Department of Pedagogy

Khmelnitskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-2111-5275

*rjn.yz87@gmail.com***Volodymyr O. Ocheretnyi**

PhD of Pedagogical Sciences, assistant professor of the Department of Natural-Mathematical Disciplines

Khmelnyskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, Ukraine
 ORCID ID 0000-0002-8890-3655
 ocheretnyy.vo@gmail.com

Iryna I. Kuzma

PhD of Pedagogical Sciences

Ternopil Regional Communal Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ternopil, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-1219-8216

iryna.ihorivna.kuzma@gmail.com

Abstract. The article provides comparative analysis of the forms, methods, means of the future specialists of pre-school education preparation at the universities of Ukraine and Poland to realization of media education for children and their parents. The achievements of Polish higher educational institutions have been shown: the study of courses “Media Pedagogics”, “Media in Education” the main forms of teaching, these subjects are lectures, practical classes, conversations, master classes; methods –interactive, project, demonstration of films on the formation of media literacy; analysis of media products for the pre-schoolers. The achievements of the Ukrainian pedagogical science have been highlighted, in particular the development of the complex of professionally oriented technologies for the formation of readiness of the future kindergartners for the use of media education. The focus is on the activity of the Academy of Ukrainian Press in forming the readiness of kindergartners, university teachers for media education, in particular organization of summer schools and the publication of the necessary literature. Author’s interpretation of the concept “Media Education in the Establishment of Pre-School Education” has been proposed. The results of experimental researches in Poland and Ukraine have been presented. The necessity of providing system character of media education has been proved. The possibilities of using positive ideas in the field of media education at higher and pre-school educational institutions have been substantiated: the continuous nature of study of topics on the formation of pre-school children media literacy at universities; development of didactic-methodical support of media education; carrying out master-classes on the media topics at pre-school age. The ways of prevention of media threats for children through the organization of parental media education, improvement of training for its implementation have been determined. The necessity to use traditional media, namely books, children’s press together with modern ones has been emphasized. The expediency of studying the experience of national and foreign institutions of pre-school education, which implement individually developed media education programs for children, has been shown. The attention has been focused on the “Preschooler in the Media World” program.

Keywords: media education; media literacy; media; media education at pre-school educational establishments; media education lesson; institutions of pre-school education of Ukraine and Poland; future specialists of pre-school education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] N. Ashytok, «Formation of Moral- Value Orientations of Children of Pre-School Age on the Material of Children’s Literature», *Humanities Studies. Series “Pedagogy”*, No 5/37, s. 5-11. 2017. (in Ukrainian).
- [2] K. L. Krutii, «Media-Didactic Peculiarities of Use of Cartoons as a Means of Language Learning and Development of Coherent Speech of Pre-School Children», *Scientific notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: Pedagogics*, No 3, p. 85-90, 2013 (in Ukrainian).
- [3] O. O. Kravchyshyna, «Formation of Readiness of the Future Educators to the Use of Media Education in the Educational Process of Pre-School Educational Institutions» Dissertation of candidate of pedagogical sciences, Lugansk National University named after Taras Shevchenko”, Starobilsk, 2018.(in Ukrainian).
- [4] *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego, Mama Tata Tablet*, [Online]. Available: http://www.mamatatatablet.pl/pliki/uploads/2015/11/Korzystanie_z_urzadzen_mobilnych_raport_final.pdf. Accessed on: 30.04.2018. (in Polish).
- [5] *Lekcji edukacji medialnej* [Online]. Available: <https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje> . Accessed on: 30.04.2018.
- [6] I. I. Kuzma, «Formation of Moral-Ethical Values of Children of Senior Pre-School Age in the Process of Realization of Media Education», *Studies of humanities: Collection of scientific works of Ivan Franko State Pedagogical University Series “Pedagogics”*, No. 6/38, p. 219-228. 2018 (in Ukrainian).

- [7] *Bezpieczne media : poradnik dla rodziców* [Online]. Available: <https://www.orange.pl/ocp-http/PL/Binary2/1997625/4091136245.pdf>. Accessed on: 04.2018.(in Polish).
- [8] E. Brzyszczyk, „Kształcenie kompetencji medialnych u dzieci w wieku przedszkolnym», *Państwo i Społeczeństwo*, nr 3. (XVII), 2017, s. 151-159. (in Polish).
- [9] P. Drzewiecki, «Warsztaty edukacji medialnej dla dzieci w wieku przedszkolnym» [Online]. Available: <http://presscafe.eu/wp-content/uploads/2018/04/Warsztaty-EM-w-przedszkolu.pdf> Accessed on: 30.04.2018. (in Polish).
- [10] A. Andrzejewska, *Dzieci i młodzież w sieci zagrożeń realnych i wirtualnych : aspekty teoretyczne i empiryczne*, Warszawa, Difin SA, 2014. (in Polish).
- [11] J. Bednarek, *Multimedialne kształcenie ustawiczne nauczycieli : teoria, badania, praktyka*. Warszawa, Wyd-wo Wyższej Szkoły pedagogicznej, 2010. (in Polish).
- [12] *Concept of Implementation of Media Education in Ukraine (New Edition)* [online]. Available at: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_u_kraini_nova_redaktsiya/. Accessed on: April 28, 2018). (in Ukrainian).
- [13] O. P. Sotska, «Prerequisites for the Implementation of Media Space of the Modern Environment», *Herald of Luhansk Taras Shevchenko National University*, Ch. I, No. 13 (272), p. 154-164. 2013 (in Ukrainian).

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.